

պատկեր, դաժնեպատկեր դեղձ կեանքը
դիւցաւին։
Այս մասը չէ՛ այն մասը ու ցրտին
փոքր հասարակաց ուր կ'իջնան մարդիկ,
այլ ամենէն բարձր կատարը, այլ դիւ-
ցապնեղական դադարը կեանքին, ուր
կենսատուածները միայն կրնան մարդու-
թել։
Մ. Ս. ԿԻՐԱՅԵԱՆ

ՌՈՍՏԱՆԻ ՏՈՒՄԱՅԻ ՄԷՋ
ԵՐԵՎԱՆԻ ՄԻՓ. ՊԱՊԱՆՅԱՆԻ ԶԱՌԸ

Վերջին անգամն է միամտայ պատե-
րապի ժամանակ, որ ես բարձրանում
եմ այս ամբոնը այն խորին դիտակ-
ցութեամբ, որ անհրաժեշտ է Ռուսաստան-
ում ապրող բոլոր ազգութիւններին մի-
ութեամբ իւրիւր պատգամաւոր, ուղարկե-
լիս աշխարհի հայ ժողովրդի կողմից, ես
պարտք եմ համարում վկայել հայ ժո-
ղովրդի բարձր հայրենասիրական զգաց-
մունքի և տրամադրութեան մասին և
այն մասին թէ չը կան զոհեր, որոնց
ստանջ նա այժմ կանգ առնէր Գոյու-
թեան և ազատութեան համար կուի օ-
րերում հայ ժողովուրդի մէջ չը կան
կուսակցութիւններ Սեմեյն, իւրիւ մի-
մարդ, միացած են թշնամու վրա յաղ-
թութեան անհեղձ ընդհանուր դրոճի
մէջ։ Ձախ հոռանքները բոլոր ներկայա-
ցուցիչները, որոնք հաւանական էին ամէն
կառավարութիւններին, այժմ մոռացել
են իրարանշանները և կազմում են իւ-
րեւ կամաւորներ զբաղմունքներ շարքե-
րում ու թափում են իրենց արիւնը
ընդհանուր դրոճի համար։ Այդ դրոճի-
նանքը աւելի շատ կը լինեն և նոր-
մեն

ՓՐՅՈՒԱՏ Է-ՉԵՐ
ՏԱՐԱՆԻԿԱՆ ՅՈՒՇԱՆՆԵՐԸ

Իրիկուն է. կրկին կը պատրաստե-
ւինք միկնել դէպի կրակի դիժը։ Մութ
կամաց կամաց կ'սկսի տարածել իր սև
ջղերը, Հրամանատարը կը հրամայէ որ
սուրիները շարունակ կազմ ու պատրաս-
ելուն Դէպի իւրան կատարը պիտի ել-
լինք, թէպէտ անհամեմատ դժուարու-
թիւններ կան Ամէն կողմէ կարգուած
և անձրեւի նման գնդակ և ուռճը կը
տեղայն Սակայն պէտք չէ կարեւորու-
թիւն տալ, պատկերազմ է այս, պէտք է
քալել, դէպի յառաջ երթալ՝ թշնամիին
ուռճն ու գնդակը հեղեղելով։ Մեր հրա-
մանատարը արիւսներու և զինացանկան
զարեւու սուղետի մը պէս կը սուրայ
մեր աւելւէն և մերթ ձեռքը զլուսն
տարած վայրկեանական յզգուսնի կ'ու-
նենայ, բնական ու կերպեր կը մտածէ
թշնամին թակարդի մէջ ձգելու համար։
Իր դանիկին մէջ փոթորիկներ կան, ու
այդ վայրկեանին չեմ գիտեր ինչու կը
յիշեմ Վ. Հիւսիսի «Թշուառներ» մէջ
նկարագրած այն միւս միմ հերոսը՝ Նա-
բոլէոն Պոնապարթը, որ վաթիւրօքն յե-
տոյ, զիշեր մը, լերան մը կատարին
վրայ իր փոքրիկ բախ երկարին քաշն
բռնած և աչքերը դէպի կրկինք վեր-
ցուցած՝ կը մենախոսէր տեղեկութիւն Մեծ-
նութեան հետ, կարծես համարի նոր ցայտ-
քեր խելու համար Անկէ...:

հոնքն մը իր վերջին խօսքերը. Yes,
perhaps, Joe. Այո՛, թերեւ, չէ... դուք
անգամ մըն ալ տեսնուիք... կամ ոչ...
Այդ օրը միեւնոյն տեղը տարբեր
տարբեր կէտերու վրայ կը դեռնուէին
կարգապահութիւնը գովելի է։ Ամէն բան
լուսն և անշուշտ կերպով տեղի կ'ունե-
նայ։ Մեր հրամանատարը թշնամին յան-
կարծակիի բերելու համար այսպէս դա-
նադան կէտերէ զինուոր կը զրկէ դէպի
կրակի գիժը։

Գիշեր է. Դէպի վեր պէտք է մեկ-
նինք՝ կ'ըսէ գնդապետը, և վերելքը
կ'սկսի նորէն փութով։ Լերան մը բար-
ձունքին վրայ ամենքս ալ պառկած ենք
հիմա։ Դարձան անուշ և զով գեղիւս
մը կը փչէ վարէն՝ ծովէն, և կուգայ
փայփայել մեր յոգնատանջ մարմինը։
«Բռնէն էլ խլապէթին լուսաբանները
կայծակի պէս կուգան կանցնին մեր
վրայէն։ Հիմա, համատարած լուսութիւնն
է որ կը տրէ ամէն տեղ, ու լուսնկան
ամօթխած հարսի մը պէս կը ձկնայ ամ-
պի ծուկներուն տակէն...»

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ԳԻՄՈՒՄԱՆ ՄԱՍԻՆ ԱՐԻՒ ԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ
(Սեփական քրակցութիւն)

12 Թ

Դէպի
այս շափ կատարած շրջադա-
նէ մը կը վերադառնանք, ուրկէ
մեր հետեւալ ընդհանուր տեղե-
կութիւնները կուզեն հաղորդել «Արեւ»-ի
յարգող ընթերցողաց։
Իրաւում եղեալնա. — Թուրքիոյ
արեւելեան չորս կուսակալներու զա-
ղաքները՝ այն է Զաքաթլի, Երզնու,
Պիքիս և Մուսուլ, այս պահուն հիւսիսէն
հարաւ երկարող տեղ պատկերազարդ
են և կ'ըսեն իրենց ալ. — Իսկապէս
բանակին յառաջնադաս թիւերն են
են։ Այս չորս զաղաքներն ալ անտարա-
կոյս պատկերազարդ են թուրք մէջն
են ու կը լսեն դոտացող թիւանութիւնը։
Երզնուի նահանգին պատկանող
Բաւն, Ալաշկերտ, Տուֆալի, Կարաբլի-
զէ, Տիւրքմէն և Պալազի գաւառները
ձմեռին արդէն գրաւուած են, որոց
Թուրք և Քիւրտ բնակչութիւնը իրենց
հայրենակից Հայերը կ'ոտորելով ու հա-
լածելով՝ փախած են մեծ մասամբ դէպի
ներքերը, իսկ հայ բնակչութիւնը դէպի
կովկաս ապաստանած է։
Իսկ նոր վերջերս գրաւուած Վա-
հայ նահանգին, Մալաշկերտի գաւառին
ու Բաւնոյ գաւառակին հայութիւնն ա-
զատուողները մնացած են իրենց վայրե-
րուն մէջ, մեծ մասամբ անօթի և անպա-
տասար։
Այսպիսով թիւն. — Գրաւուած հողա-
մասերուն վրայ ուր այլեւս կը գտնուի
ոռն բանակն ու զինուորական իշխա-
նութիւնը, իսկապէս բնակչութիւնը խիստ
ցանցատ կ'ընեն, անոնք մեծ մասամբ
ձգած փախած են և մնացեալներն ալ
կատարութիւն յայտնելով քաղաւած
բարձրացած են իրենց ամպածրար որջե-
րը, ուրկէ մերթ զուր գալով երբ վար
կ'իջնեն ոռն կառավարութեան մարդա-
վարութեանը զաւարեւած՝ դեռնու
արժանի է թէ ինչպէս քանի, լալ և
չորդարթիւ գիտեն։ Այս վիճակը առիթ
տալով է, որ կովկաս զաղթող Հայերը
դէպի իրենց աւերակ գիւղերը երթեւե-
կին ազատութիւն, թէպէտ այս վերջինները
այնքան անպակած են որ ապրելով ըլ-
լալով հանգիստ թէ այլեւս Թուրքեր
պիտի չի կրնան վերադառնալ, խիստ
զրուշուրեմաբ և հատիկ հատիկ սկսած
են իրենց աւերակները շինելու համար

«Good bye, Joe, perhaps I might
be killed and you'll not see me again».
(Միւսը բարով, չէ, թերեւ մենիմ և
անգամ մըն ալ այլեւս չտեսնեմ զիս)
կ'ըսէ ան։
— Կը յուսամ թէ կրկին կը տես-
նենք զիւրար, կ'ըսէ իրեն։
— «Yes, perhaps» կ'ըսէ և կը
մեկնի դէպի վեր։
Երբզուած հաւայանք մը կը պտու-
քի կուրծքին տակ և շրթունքները կը

զալ և գրաւել իրենց նախկին տեղերը։
Իսկ Բաւնոյցի, Արեւի, Արաղայի և
Բերքիի ու այլ գաւառներու հայութիւ-
նը, որոնց մեծ մասը կ'ոտորուած է, եթէ
հարկ եղած օգնութիւնը գտնէ, վստահ
ենք որ ոռն կ'առավարութեան լայն
թոյլտուութեամբ պիտի սկսի նոյն տե-
ղերուն մէջ կրկին ծննդն ալ կեանքը։
Քիւրտութիւնը լուծ է ամէն կողմ ուր-
կէ ոռն բանակը անցած է և ուր հայ
կառավարները ցոյց տուած են անձնուէր
օժանդակութիւն՝ թշնամին հալածելու
գործին մէջ։

Տեսնակալն իրիկուն. — Պէտք է ըսել
թէ նոր գրաւուած բոլոր զաղաքներուն և
գիւղերուն մէջ զաղաքն է կանոնաւոր
չուկայի կեանքը, նոյնիսկ Վահայ մէջ,
որ կարեւոր կեղբուն մըն է։
Թուրքերը արդէն բարձրագոյնութեամբ
կը փնտցնեն տեղեւոյ մը մէջ տեսնակալն
կեանքը և այնպէս կը նշանանաւ Այժմ
ամբողջ կրկին առեւտրականութիւնը
կարգ մը ճարպիկ կովկասահայ երեսա-
սարկներ և տեղացի յանդուգն զոր-
ծիկներու ձեռքն է, որոնք կովկասէն
դանաշան իրեղեններ և ուտելիք կը
փոխադրեն և ռազմադիւրեւրու կամ կեղ-
բուններու մէջ կը վաճառեն։ Բաղդա-
մամբ ուրիշ վայրերու՝ Վան տակա-
կարգ ու սարքի կը մտնայ, և ամէն
մարդ չի կրնար ուղած թանգութիւնը
տանջել, Հոռնքները ուր որ կան լա-
ն, մանաւանդ խոտը անհաշիւ ատաւոտ-
եմամբ կարծես անած է այս տարի,
կենդանական քաղցկալութեան պատճա-
ռաւ։ Ձմեռն գրաւուած տեղերուն մէջ
ը խիստ տակալ է, եղածն ալ
միւս փնտցած է մեծ մասամբ
հր և դրոճիներ և միջոց կը

պակի շատ տեղ, որ եղածն ալ
դին։

Իրազմակցութեան շատ մօտիկ վայ-
րերէն զատ ամէն գրաւուած տեղերու
կրթութիւնները ազատ է բանակը համ-
բաներ ու կամ ուրջներ կը չինէ անդու-
կերպով։
Առողջական իրիկուն. — Եւրոպիա հա-
նած բժշկական խումբերու վարակիչ հի-
ւանդութիւնները տակալ նուազելու վը-
րայ են։ Այսպիսով Երբզու գիւղին
մէջ բացուած հիւանդանոցը 12 անկողին
ունենալով (այն ալ անկողին) մէկ օւ-
կէս ամիսին 174 հիւանդ առողջացուած
են։ «Այսիկ մեծ չորք մըն է, սակայն
չնայրքը աւելի տեղական օգնին է» կ'ը-
սեն բժիշկները։ Դէպի Մալաշկերտ և
վան բժիշկներ նոր հասան։

Օգնութիւններ. — Արեւի 26ին վեհա-
կան Հայրապետին հովանաւորութեամբ
ընդհանուր ժողով մը գումարուեցաւ,
ուր բոլոր կովկասի հայ բարեխիղճ
ընկերութիւնները միանալով դրոճել
ուխտելին։ Դէպի մեր զօրադղ թրքահայ
եղբայրներուն զաջգայիւր անտեսութիւ-
նը վերականգնելու գործին մէջ պէտք
չէր վեճ ըլլալ, սակայն ցարդ զօրաւո-
րապէս չէ յաջողած այդ միութեանը,
մաղթենք որ յաջողի։

Այժմ սա՛ միայն միութեամբ կ'ըսեն
ամէն ընկերութիւն կամ բարեխիղճ
կամ տաննին իր արշաւախումբը ունի
աւերուած վայրերուն մէջ, որոնք կա-
րօտելոց հանդերձ, ուտելիք, դրոճի և
լոյկութիւն կը բաշխեն որքան որ կըր-
նան։

Սպանդուածներէ զատ՝ անպիտան թի-
ւով առեւտրական և փախցուած կին,
աղջիկ և երիտանր կան որոնք չեն ե-
րուի որ այս պահուն Միտայն Այսպիսով
և Գարաբլիի մէջ շրջանին հայութեանը
280 կորստաններ, որոնցմէ 10—15 հա-
տը հաղիւ կըցած են վախիլ և գալ,
անոնք անօղանկան վիճակի մէջ, նոյն
շրջանին, որ ամենէն քիչ անձի զոհ տը-
նող շրջանն է, միայն 1000 սպանուած-
ներ կան։

Ա. ՊԱՊԱՆՅԱՆԻ
ՏԻՄՈՒՄԱՆ ՄԱՍԻՆ ԿԱՅՈՒՄԱՆ ԿԱՅՈՒՄԱՆ

Աղբիւրապոյի. — Աղբիւրապոյի
մէջ կը շարունակուին ձերբակալու-
թիւնները։ Բանտարկուած Հայերը կը
մնան սառն հարցաքննութեան կը շա-
րունակուին նաև ամէն տեսակ կեղ-
բութիւններով։ Միշտ իսկ առեւտրական զոր-
ծով և օմանեան կանոնաւոր անցադրով
Պուլկարիա կամ այլ երկրներէ համբար-
դող Հայերու ապրանքներն ու անշարժ
կալութիւնները կը գրաւուին։ Այսպիսով
վարժարաններու և մանկապարտեզի չէ-
զերն ալ կառավարութեան ձեռքն ան-
ցած են։ Այսպիսով Հայերուն արգելուած
է նաև անհրէճ գուր իրենց լեղուն խօսիլ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ՅՈՒՇԱՆԵՐԸ
Արեւի «Փարիս» լրագրին 12125 օ-
գոստոս թիւին մէջ կը գտնուի «Մանկա-
կան Պետութիւն» վերնագրին տակ հետե-
ւալը։
Քիւիկուն դերմանացին (այս անունին
տակ կը պահուէր, կ'ըսուի, Գերմանիոյ
Արտաքին Գործոց Նախարարութիւնը)
կ'ապացուցանէ թէ միմիայն Փոքր Ա-
սիան է որ յարմարութիւններ կը ներ-
կայացնէ դերման գաղթականներու տե-
ղաւորման համար, և կ'առաջարկէ որ
գերման գաղթականները փոխանակ
մերիկայի երթան հաստատուին Փոքր
Ասիոյ բարեբեր գաղտնաբերներով։
Մնաց որ Թուրքերը տարբեր ծրագիր մը
ունեն։ անոնք կը ճգնին զուտ մանկ-
ական պետութիւն մը ստեղծել։ Այնիս
բացորդապէս կը հաստատէ Տօքթ. Լէփ-
սիտա ուր, ինչպէս յայտնի է, վերջին
տարիներու Թուրքիոյ շրջանը ըստ՝ ըը-
րիստոնեայ ազգաբնակչութեանց կացու-
թիւնը ուսումնասիրելու համար, եթէ
Գերմանացիները չեն հաւատար այս
թրքական ծրագրին զոյուքան։ Բնդ
ուշադրութեամբ աչքէ անցնեն յիշուող
գերմանացիին զրկած պաշտօնական վա-
ւերաթուղթերը։
«Մանկական Պետութիւն», ուր-
մէն չէ կարծիք որ այս երկու բաները
թիւն կը ըսեն, անհեղ Յոյներու և
Հայերու արիւնը։ Եւ հակառակ այս ա-
մէշուն, գումանկեան այստեղ մարդիկ,
ծագումով Հելլեն, որոնք հաւատար թէ
գաղանը կարող է հրաժարել իր վա-
րազ ախտախնդրէն։

Յայն քերք վերադրեալ հաստատեն ան-
միջապէս վերջ կ'աւելցնէ հետեւեալ խո-
րհրդաւորութիւնները, «Հայեր» վերնագրով։
Դէպի հայ զբոսաւորները զիջը կը
զատան մըք մեր բոլոր համակրու-
թիւնները։ Աս

Այսպիսով, զինագրութեան միջոց
զուրկ, անոնք կ'այրուին, կը բանաւոր
կուրին, կը կողպուեն, կը կարծիք
կ'ոտորածի և արիւնք միեւնոյն ըսող մեղ
միացուց։ Միեւնոյն բռնաւոր և բռնա-
կալ լուծը մեղ բռնաւոր կ'ընէ։ Այսօր
յոյն զիջը չարաբանից է հայ զիջին,
հասարակաց է ողջակիզումը և բնաշն-
ջումը։ մաղթենք որ հասարակաց ըլլայ
նաև ապաստութիւնը։

Ռոստոք. — Սերանիկէն 11 օգոստոս
թուակիր Փաթրիս յոյն թիւթին հասած
հետաքիր մը կը ծանուցանէ թէ յուլիս
26ին (ս. տ.) կիրակի օրը 6 Յոյներ կախ-
ուած են Ռոստոքի մէջ, որոնցմէ եր-
կուքը Ռուսաստանից անդէ և երկուքը
չուկային հրապարակը։ Յոյն կղերիկն ար-
գելուեր է մինչև անգամ Ս. Հաղորդու-
թիւն տալ զատապարտանքներուն։

Սելանիկի հայ գաղութը այսօր (17
օգոստ.) հոգնաբանական կատարեց Թուր-
քիոյ մէջ կատարուած իր եղբայրներուն
համար։ Ներկայ էին ամբողջ գաղութը և
բազմաթիւ պաշտօնական անձնաւորու-
թիւններ։ Գաղութը Պ. Վէնիզելօսին
ուղղեց հեռագիր մը որով կը խնդրէ որ
Հելլէն կառավարութիւնը միջնորդէ
Թուրքիոյ զբոսաւորներուն հալածանքին
չուստիօրթ գաղաբուրմին ինչպատ մի-
ջամտութեան մը համար։
(Փարիս)

Պոլսոյ մէջ 20 Հնչակեաններու նա-
հատական պարագաներուն մասին հե-
տեւեալ տեղեկութիւնը կը գտնենք
«Կոչնակ»ի մէջ։
Կախաւոր հանուածներէն Տօքթ.

Պէնէն, երբ որ իր ընկերներուն հետ կը
տարուի մահու գործիքին առջև, Թուր-
քերուն դառնալով կ'ըսէ. «Մի՛ կախե՛ք
այս անմեղները։ Ես եմ ըրած ամէն ինչ։
Միայն զիս կախեցէք»։ Ու քիչ ետք
ուրեղեց։ «Միւսը հոս քան հողի ենք,
ու դուք հիմա մեղ կը կախե՛ք, բայց
գիտեցէք որ քան հաղաբեր պիտի գան
ու մեր վրէժը լուծեն ձերմէ»։

Նահատակներուն մարմինները, ան-
չնչանալէ երկու ժամ ետք, վար
տեղով կ'առաջանան, տարուած առ-
փոխուած են Պալլադիէ Հայոց գերեզմա-
նատան մէջ։

(*) Մանաւանդ հիմա որ այդ վայ-
րերէն հետացած են հայ եւ յոյն բնակիչնե-
րը։ Հայերու իրենց բնակավայրերէն խմբ-
վին տարաբնուի գոծալիւն ծրագրին մէջ
Գերմանիոյ մեղադարձութիւն աւելի ցալ-
աւն կերպով չի կրնար ապացուցուիլ։
Մ. Խ.

«Արեւ»ի Պուլկարիոյ և Ռուսանիոյ
բաժանորդներուն կը յայտնուի՝ որ երբ չեն
կրնար ուրիշ միջոցով մը դրամ որից մեզ,
հասին իւրեք բաժնեգրներ յաճանել Տ. Ս.
Աւետիս Զոյիկեանի Գոնաթանի և Տ. Տ.
Պօթանեանի Եղբայր Պուլկար, ճեղկա-
յացուցիչ Է. Բ. Բ. Միւրեան։
«Արեւ»ի Պուլկարիոյ և Ռուսանիոյ
բաժանորդներուն կը յայտնուի՝ որ երբ չեն
կրնար ուրիշ միջոցով մը դրամ որից մեզ,
հասին իւրեք բաժնեգրներ յաճանել Տ. Ս.
Աւետիս Զոյիկեանի Գոնաթանի և Տ. Տ.
Պօթանեանի Եղբայր Պուլկար, ճեղկա-
յացուցիչ Է. Բ. Բ. Միւրեան։

Imp. Economique, Alex.

